

Derleme

Makale geliş tarihi: 21.08.2017
Makale Kabul Tarihi: 13.12.2017

BASKI KARŞITI SOSYAL HİZMET: MODERN DÜNYA-SİSTEMİ AÇISINDAN ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRME

Anti-Oppressive Social Work: A Critical Evaluation in terms of Modern World-System

Olçay GÜLDALI*

*Sosyal Hizmet Uzmanı

“Yedi kapılı Teb şehrini kuran kim?
Kitaplar yalnız kralların adını yazar.
Yoksa kayaları taşıyan krallar mı?”

Brecht (1980: 120).

ÖZET

Toplumsal sınıfların varlığını ve yapısal faktörleri göz ardı eden, sosyal sorunları bireyselleştiren ve bireysel patoloji, eksiklik ve yetersizlikle açıklayan geleneksel sosyal hizmet yaklaşımlarına yönelik bir eleştiri olarak ortaya çıkan baskı karşıtı sosyal hizmet, sosyal adalet ilkesini temel alan, insanların güçlenmesi ve özgürleşmesini hedefleyen, baskı, sömürü ve ayrımcılığın tüm biçimlerine karşı mücadeleyi savunan ve başka bir dünyanın mümkün olduğunu vurgulayan eleştirel bir sosyal hizmet yaklaşımıdır. Bugün yapısal bir kriz içerisinde bulunan modern dünya-sistemi ise, 16. yüzyılda Batı Avrupa’da ortaya çıkan, zamanla dünyanın geri kalanına yayılan, ırkçılık, cinsiyetçilik ve ataerki gibi yapısal eşitsizliklerle ortak yaşamsal bir ilişki içerisinde bulunan kapitalist üretim biçimi ve ilişkileriyle karakterize olan tarihsel ve toplumsal bir sistemi ifade etmektedir. Küreselleşme ve az gelişmişlik olgusunu, yapısal eşitsizlikler ile kolektif toplumsal ve politik hareketler arasındaki ilişkiyi, Avrupa merkezci sosyal bilim paradigmasını, sosyal hizmetlerin neo-liberal dönüşümünü ele almak için bu makale, baskı karşıtı sosyal hizmeti modern dünya-sistemi açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Baskı karşıtı sosyal hizmet, modern dünya-sistemi, biyo-iktidar, küreselleşme, Avrupa merkezci sosyal bilim paradigması, yapısal eşitsizlikler, toplumsal ve politik hareketler, sosyal hizmetlerin neo-liberal dönüşümü.

ABSTRACT

Anti-oppressive social work, which emerges as a critique of traditional social work approaches that ignore the existence of social classes and structural factors, individualize social problems and explain them in terms of individual pathology, deficiency and inadequacy, is a critical social

work approach emphasizing the possibility of different world, based on principle of social justice, aiming at the empowerment and emancipation of people, defending the struggle against all forms of oppression, exploitation and discrimination. The modern world-system, in a structural crisis today, refers to a historical and social system, which emerged in Western Europe in the 16th century and spread over time to the rest of the world, that is characterized by the capitalist mode of production and production relations which have a symbiotic relationship with structural inequalities such as racism, sexism and patriarchy. This article aims to evaluate the anti-oppressive social work in terms of the modern world-system, addressing the phenomenon of globalisation and underdevelopment, the relationship between structural inequalities and the collective social and political movements, the paradigm of Euro centrist social science, and the neo-liberal transformation of social services.

Key Words: *Anti-oppressive social work, modern world-system, bio-power, globalisation, paradigm of Euro-centrist social science, structural inequalities, social and political movements, neo-liberal transformation of social services.*

GİRİŞ

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Asya ve Afrika'da ortaya çıkan sömürgecilik karşıtı hareketler (Bkz. Martin, 2008) ile 1960'lardan itibaren Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da gelişen öğrencilerin, kadınların, siyahîlerin, eşcinsellerin vb. öznesi olduğu çeşitli yeni toplumsal hareketlerin yanı sıra pozitivist yönelimli Avrupamerkezci egemen sosyal bilim paradigmasına (Bkz. Wallerstein, 2012) getirilen eleştirilerin de etkisiyle sosyal hizmetin özgürleştirici ve dönüştürücü bir potansiyelinin olduğuna dair bir farkındalık gelişmiş; Marksist sosyal hizmet, radikal sosyal hizmet, yapısal sosyal hizmet, feminist sosyal hizmet, ayrımcılık ve ırkçılık karşıtı sosyal hizmet ve çokkültürcü sosyal hizmet gibi birçok eleştirel sosyal hizmet yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Tarihsel, toplumsal ve politik bu süreç, eleştirel sosyal hizmet yaklaşımlarını kuşatan (Tuncay ve İl, 2006) ve hatta aşan baskı karşıtı sosyal hizmetin ortaya çıkışına da zemin hazırlamıştır.

Bu makalede öncelikle sosyal adalet ilkesini temel alan ve insanların güçlenmesi ve özgürleşmesini hedefleyen baskı karşıtı sosyal hizmete kısaca değinilecek, ardından özellikle sosyal bilimler arasındaki yapay ayrımı kabul etmeyen ve bütünsel bir tarihsel sosyal bilim anlayışını savunan Immanuel Wallerstein'in fikirlerinden yararlanmak suretiyle 16. yüzyılda Batı Avrupa'da ortaya çıkan, zamanla dünyanın geri kalanına yayılan, ırkçılık, cinsiyetçilik ve ataerki gibi yapısal eşitsizliklerle ortaklaşamsal bir ilişki içerisinde bulunan kapitalist üretim biçimi ve ilişkileriyle karakterize olan tarihsel ve toplumsal bir sistemi ifade eden ve bugün yapısal bir kriz içerisinde bulunan modern dünya-sistemi ele alınacak ve sonrasında küreselleşme ve azgelişmişlik olgusunu, yapısal eşitsizlikler ile kolektif toplumsal ve politik hareketler arasındaki ilişkiyi, Avrupamerkezci sosyal bilim paradigmasını ve sosyal hizmetlerin neo-liberal

dönüşümünü ele almak amacıyla baskı karşı sosyal hizmet, modern dünya-sistemi açısından değerlendirilecektir.

BASKI KARŞITI SOSYAL HİZMET

Baskı karşıtı sosyal hizmet, pozitivist metodolojiye yaslanan, toplumsal sınıfların varlığını ve “yapısal faktörleri” göz ardı eden (Ferguson, 2009), toplumsal sorunları bireyselleştiren ve bireysel patoloji, eksiklik ve yetersizlikle açıklayan, psiko-sosyal işlevselliği ve sosyal uyumu vurgulayan, mikro uygulamalara sıkışan ve modern dünya-sistemini meşrulaştıran bir “yönetim sanatı” ve “iktidar teknolojisi”ni (Foucault, 2016a; 2011; 1988) ifade eden geleneksel (ortodoks) sosyal hizmet yaklaşımlarına yönelik bir eleştiri olarak 1960’ların sonlarından itibaren ön plana çıkmıştır.

Eleştirel sosyal bilim kuramlarına dayanan, insancıl ve sosyal adalete dayalı değerlerden beslenen, baskı altındakilerin deneyim ve görüşlerine önem veren eleştirel bir sosyal hizmet yaklaşımı olan baskı karşı sosyal hizmet (Dalrymple ve Burke, 2006), tek bir yaklaşımdan ziyade sosyal hizmete dair sosyal adalet yönelimli Marksist, feminist, post-modernist, post-yapısalcı, eleştirel yapılandırmacı, ırkçılık ve sömürgecilik karşıtı, yerli yaklaşımlara dayanan bütünleştirici ve şemsiye bir yaklaşımdır (Baines, 2011a; 2011b).

Baskı karşıtı sosyal hizmet açısından toplumsal yapılar, dini ve kültürel kurumlar vb. makro sosyal ilişkiler ile toplumsal normlar, değerler, kimlikler, gündelik pratikler vb. mikro sosyal ilişkiler, baskıyı biçimlendirmekte, sürdürmekte ve desteklemektedir (Baines, 2011a). Bu bağlamda, sosyal adalet ilkesini temel alan ve insanların güçlenmesini ve özgürleşmesini hedefleyen baskı karşıtı sosyal hizmet, biyolojik bir gerçeklik olmaktan ziyade toplumsal olarak tasarılan “ırk” (Miles, 2000; Miles ve Brown, 2003), etnisite (Bkz. Eriksen, 2004), toplumsal sınıf (Bkz. Wright, 2014), toplumsal cinsiyet (Bkz. Cornell, 2016), cinsel yönelim, yaş, engel durumu vb. toplumsal ayrımlara dayanan tüm baskı, sömürü ve ayrımcılık biçimlerine karşı mücadeleyi öne çıkarmaktadır.

Bati’nin uygarlığın en yüksek aşamasını temsil ettiği, zamandan ve mekândan azade, evrensel, mutlak bir bilgi ve hakikatin var olduğu, hakikate ulaşmanın en meşru, hatta tek meşru yolunun akıl ve bilim olduğu varsayımı ile doğrusal ilerleme⁵ anlayışına dayanan, “kültürel farklılıkları göz ardı eden” (Akbaş, 2003: 24) ve “tamamlanmamış bir

⁵Oysa, “toplumların durumları, ilişkileri, gidişleri bir tek süreç... üzerinde sürmez ve değişmez bir çizgide kalmaz” (İbni Haldun, 1977: 109). Kısacası toplumsal değişimler doğrusal değil, döngüselidir.

proje”yi ifade eden moderniteye (Habermas, 1997) yönelik bir eleştiriyi ifade eden post-modern düşüncenin gelişimiyle⁶ birlikte sosyal bilimlerde bağlam, öznellik, görelilik, olasılık, belirsizlik, söylem, anlatı, yapı-söküm, farklılık, çoğulluk vb. kavramlar önem kazanmaya başlamıştır. Akbaş (2014)’ın deyişiyle post-modern düşünce ikliminin içerisinde ortaya çıkması nedeniyle baskı karşıtı sosyal hizmet açısından bu kavramlar, merkezi bir öneme sahiptir.

Tarihsel, toplumsal ve politik açıdan yapılandırılan toplumsal sınıfları ve ırkçılık, milliyetçilik, cinsiyetçilik vb. yapısal eşitsizlikleri vurgulayan ve sosyal sorunları ele alırken göz önünde bulunduran baskı karşıtı sosyal hizmet, ilgiyi ezilenlere bir başka deyişle “yeryüzünün lanetlileri”ne (Fanon, 2014) yönlendirmiştir.

Hegel (2011) felsefesinin önemli unsurlarından biri olan “köle-efendi diyalektiği” açısından ele alındığında ezilenler, kendi için varolan bağımsız bir bilinç olan ezenler için yaşayan veya varolan bağımlı bir kendinde bilinci ifade ederler. Kendilerini ezenlerle özdeşleştirmeleri ve ezenlerin imajını içselleştirmeleri nedeniyle ezilenler, aynı zamanda ezenlere dönüşme⁷ eğilimindedir (Freire, 2008). Ezenler ve ezilenler arasındaki ikili ayrıma dayanan tanımlamalar, toplumsal olarak yapılandırılan, çokboyutlu ve akışkan bir forma sahip olan baskının nasıl işlediğini, nasıl deneyimlendiğini, nasıl yeniden üretildiğini, baskıya karşı nasıl direnilebileceğini ve baskının nasıl ortadan kaldırılabileceğini göz ardı etmektedir (Dominelli, 2002). Bu nedenle ezenler ve ezilenleri ayrı kategoriler olarak değil, birbiri içerisine geçmiş, birbirini içeren bir bütün olarak kavramak gerekmektedir. Bir insanın hem ezilen hem de ezen olmasını açıklayan da bu durumdur.

Kendini aşağılamak ezilenlerin, ezenlerin kendileri hakkında sahip oldukları fikirleri içselleştirmelerinden kaynaklanan bir başka özelliğidir. Ezilenler bu yüzden hiçbir işe yaramadıklarını, hiçbir şey bilmediklerini ve bir şey öğrenmekten aciz olduklarını sıklıkla duyduklarından sonunda bu duruma ikna olurlar. Hem kendileri hem de bilinçlerini içselleştirdikleri ezenleri olmaları nedeniyle trajik bir ikilem içerisinde olan ezilenlerin insani ve tarihi görevi hem kendilerini hem de ezenlerini özgürleştirmektir. Hem kendilerini hem de ezenleri özgürleştirecek olan yalnızca ezilenlerdir (Freire, 2008). Bu bağlamda, “sosyal gerçekliği yaratan ve sosyal gerçeklik tarafından yaratılan kültür,

⁶Post-modern düşüncenin gelişimi ve sosyal bilimler arasındaki ilişki için bkz.Hollinger, 2005.

⁷Ezilenlerin ezenlere dönüşebileceğini George Orwell (2015), *Hayvan Çiftliği* adlı romanında ironik bir şekilde dile getirmektedir.

kurumlar, yasal çerçeve, politik sistem, sosyoekonomik altyapı ve kişilerarası ilişkiler gibi sosyal yaşamın bütün boyutlarını” kapsayan baskı karşıtı sosyal hizmet (Dominelli, 2015: 87), ezilenlerin, kendileri adına özgürlük mücadelesine girişecek bir kurtarıcıya gereksinimleri olmadığını vurgulamakla birlikte ezilenler için ve ezilenler adına değil ezilenlerle birlikte mücadeleyi ön plana çıkarmaktadır.

“Sosyal sorunların bireyselleştirilmesi”ne (Dominelli, 2015; Akbaş, 2014) karşı çıkan baskı karşıtı sosyal hizmette, geleneksel sosyal hizmet yaklaşımları tarafından benimsenen toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlikleri üreten mevcut toplumsal düzene uygun, arzu edilebilir bir sosyal değişimden ziyade her türlü baskı, sömürü ve ayrımcılık biçimini ortadan kaldırmayı amaçlayan radikal sosyal değişim ön plandadır. Bu durum, baskı karşıtı sosyal hizmet teorisi ve uygulamasını feminist, sosyalist, anarşist, anti-kapitalist, LGBTİ öznelerin yer aldığı, nükleer karşıtı, çevreci vb. (yeni) toplumsal hareketlerle güçlü bağlar kurmaya yönlendirmektedir.

Baskı karşıtı sosyal hizmette her türlü baskı, sömürü ve ayrımcılığı biçimlendiren, meşrulaştıran ve sürdüren iktidar ilişkileri, söylemleri ve pratikleriyle toplumsal yapı, değer, norm ve ilişkileri açıklamaktan ziyade anlamak ve dönüştürmek amaçlandığından hiyerarşik, korumacı (paternalist) ve hegemonik bir ilişki ve eylemin aksine diyalojik ve özgürleştirici bir ilişki ve eylem ön plandadır. Çünkü Bakhtin (1986; 2001)’in de vurguladığı gibi açıklama, yalnızca tek bir bilinç ve tek bir özne gerektirirken anlama söz konusu olduğundaysa, iki bilinç ve iki özne gereklidir. Bir nesneyle hiçbir diyalojik ilişki kurulamayacağından açıklamanın hiçbir diyalojik boyutu yoktur. Ancak anlama her zaman bir noktaya kadar diyalojiktir. Freire (2008)’nin de belirttiği gibi özgürleştirici eylem ise özü gereği diyalojiktir ve diyalojik ilişkinin özgür eyleme eşlik etmesi gerekir. Egemen olan bir özne ve egemenlik altına alınmış bir nesne içermeyen diyalojik eylem, dünyayı dönüştürmek için ezilenlerin/baskı altındakilerin işbirliğini önerir.

Ezme-ezilme kategorilerinden ziyade ezme-ezilme süreçleri ve dinamiklerini ele alan baskı karşıtı sosyal hizmet, iktidar ilişkilerini ele alırken sosyal hizmet mesleğini de iktidar ilişkileri açısından analiz ederek sosyal hizmet uzmanı-müracaatçı arasındaki hiyerarşik ilişkiyi ters yüz etmeyi tercih etmektedir. Baskının doğası ve dinamikleri kavranmadığında sosyal hizmet uzmanının baskıyı yeniden üretmesi ve sosyal hizmet uygulamasının da bir baskı aracına ve “toplum mühendisliği projesi”ne dönüşmesi mümkündür (Akbaş, 2014; 2003).

Öte yandan hiçbir toplumsal düzenin efendisiz var olmayacağı mitini (Barclay, 2014) kabul etmesi mümkün olmayan ve başka bir dünyanın mümkün olduğunu savunan baskı karşıtı sosyal hizmetin, hem modern ulus devletler arasındaki hem de modern ulus devletlerin sınırları içerisine sıkışan toplumsal sınıflar arasındaki eşitsizlikleri ve çelişkileri, küreselleşme olgusunu, üçüncü dünya ülkelerinin bağımlı ve az gelişmiş olmasını, milliyetçilik, ırkçılık, cinsiyetçilik vb. ideolojiler ile ezilen ve sömürülenlerin öznesi olduğu kolektif toplumsal ve politik hareketler ve sınıf mücadelesi arasındaki ilişkiyi, Avrupamerkezci sosyal bilim paradigmasını ve sosyal hizmetlerin neo-liberal dönüşümünü/modernizasyonunu⁸ nasıl ele aldığı ancak modern dünya-sistemi açısından değerlendirilebilir.

MODERN DÜNYA-SİSTEMİ

Toplumsal yaşam sayesinde varlık kazanan ve politik bir canlı olan (zoon politikon) insanın (İbni Haldun, 1977; Aristoteles, 2014) tarihsel ilk eylemi, maddi yaşamın üretimidir (Marx ve Engels, 2013). Toplumlar arasında görülen farklılık ise, yaşama ve geçim yöntemlerinin farklı oluşundan kaynaklanmaktadır (İbni Haldun, 1977). Marx (1979)'ın deyişiyle toplumsal, politik ve entelektüel yaşamın genel niteliği maddi yaşamın üretim biçimi tarafından belirlenmektedir. Modern dünya-sisteminin toplumsal, politik ve entelektüel niteliğini belirleyen ise, kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin ortaya çıkışı olmuştur.

Batı Avrupa'da ortaya çıkan ve geçmişini 16. yüzyıla kadar götürebileceğimiz kapitalist üretim biçimi ve ilişkileri, toplumsal sınıflar arasındaki çelişkileri ortadan kaldırmamış, aksine eskilerinin yerine yeni toplumsal sınıflar, yeni baskı koşulları ve yeni mücadele biçimleri yaratmış (Marx ve Engels, 2015), zamanla küresel bir boyut kazanarak dünyanın geri kalanına yayılmış ve bir dünya-sistemine dönüşmüştür.

Piyasa odaklı iktisadi bir olgu olmakla birlikte neo-liberalizmin ulusaşırı ideolojisi olarak anlaşılması gerektiği vurgulanan (Mishra, 1999) ve kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin ortaya çıkışından beri varolan küreselleşme olgusu, modern dünya-sisteminin, bir başka deyişle "kapitalist dünya ekonomisi"nin işleyiş ilkelerinden birini oluşturmaktadır (Wallerstein, 2014; 2013a; 2012). Kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin Avrupa dışındaki dünyaya yayılışı ise, "onaltıncı yüzyılda doğal yasa [hukuk] ve Hristiyanlık, ondokuzuncu

⁸Sosyal hizmet mesleğinin ve sosyal hizmetlerin sunumunun İngiltere bağlamında küreselleşme ve neo-liberal yönetsellik açısından ayrıntılı bir değerlendirmesi için bkz.Harris, 2005.Ayrıca bkz.Ferguson, 2008.

yüzyılda uygarlaştırma misyonu, yirminci yüzyılın sonu ve yirmibirinci yüzyılda insan hakları ve demokrasi” (Wallerstein, 2007: 39) söylemi ile meşrulaştırılmıştır.

Toplumsal ilişkilerin yanı sıra hemen hemen her şeyin artan bir metalaşma eğilimi içerisinde olduğu modern dünya-siteminin asli unsurlarından biri, sınırsız sermaye birikimidir. Sınırsız sermaye birikimi, modern dünya-siteminin varoluş nedenini (raison d'être) oluşturduğundan (Wallerstein, 2007) sermaye birikimi ile kapitalist üretim biçimi ve ilişkileri arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Bu nedenle biri olmadan, diğeri var olamaz (Marx, 2015). Bu bakımdan, tarihsel ve toplumsal bir sistem olan modern dünya-siteminde, daha fazla sermaye üretmek amacıyla sermaye üretilmekte ve geçmiş sermaye birikimi daha fazla sermaye birikimi yaratmak için kullanıldığı oranda sermaye olarak değerlendirilmektedir (Wallerstein, 1992).

Emekçiler tarafından yaratılan artı değere, sermaye birikimi ve kâr maksimizasyonu için üretim, bölüşüm ve mübadele araçlarının mülkiyet ve denetimine sahip olan kapitalistlerce el konulduğundan “toplumsal bir güç” olan (Marx ve Engels, 2015: 34) ve tarihsel ve toplumsal bir üretim ilişkisini ifade eden sermayenin (Marx, 2015) ana bileşenini ise, “artı değer sömürüsü” oluşturmaktadır.

‘Muazzam bir meta [birikimini]’ ifade eden (Marx, 2015: 49; 1979) modern dünya-siteminin asli unsurlarından bir diğeri ise, devletlerarası sistemdir. Kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin doğuşuna paralel olarak ortaya çıkan modern ulus devletlerden oluşan, eşitsiz üretim, bölüşüm ve mübadele ilişkileriyle karakterize olan ve merkez, çevre ve yarı-çevre bölgeler arasında bölünen devletlerarası sistem, “her devletin (sınırlı) egemenliğinin karşılıklı olarak tanındığı bir matris, güçlülerin zayıflara ya da birbirlerine (az ya da çok) zorla kabul ettirdikleri bir çerçeve”ye (Hopkins ve Wallerstein, 2000: 11) karşılık gelmektedir. Aralarında hiyerarşik bir ilişkisinin bulunması nedeniyle hiçbir zaman tam anlamıyla bağımsız olmayıp sınırlı egemenliğe sahip olan ve Wallerstein (2012)’a göre düzeni ve tekelleri garanti altına alan modern ulus devletler, “serbest dünya pazarını kısıtlayan ve biçimlendiren” devletlerarası sistem (Hopkins ve Wallerstein, 2000: 12) tarafından kısıtlanmaktadır. Wallerstein (1992)’a göre devletlerarası sistemin kuralları ise, merkez bölgelerde yer alan güçlü modern ulus devletlerin hem birbirlerine hem de çevre bölgelerdeki daha zayıf modern ulus devletlere dayatması yoluyla uygulanmaktadır.

İnsanlık tarihinde en büyük toplumsal ve ekonomik kutuplaşmayı yaratmış olan modern dünya-siteminin inşası, muhafazası ve gelişmesi için gerekli olan, toplumsal, iktisadi ve

politik yapısına meşruiyet ve işlerlik kazandıran önemli unsurlardan bir diğerini ise bilgi yapıları oluşturmaktadır (Wallerstein, 2012; 2007; 2005b).

Bilgi ve iktidarın birbirini doğrudan içerdiğini, bilginin iktidar tarafından üretildiğini, birbiriyle ilişkili olmayan ve birbirini gerektirmeyen bilgi alanı ile iktidar ilişkilerinden söz edilemeyeceğini (Foucault, 2013) göz ardı etmeden ele aldığımızda modern dünya-sisteminin gelişiminden önce Ortaçağ Avrupası'nda akademik çalışmaların teoloji, felsefe gibi tek bir bilgi alanıyla sınırlanması, iyiye (güzele) ve doğruya ulaşmayı amaçlayan bilgi alanları arasında özellikle felsefe ile bilim arasında epistemolojik açıdan mutlak bir ayrışma söz konusu değilken 16. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'da ortaya çıkan kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin gelişimiyle birlikte modern ulus devletlerin sınırsız sermaye birikimine olanak sağlamak amacıyla kesin bilgiye ve daha doğru öngörülere ihtiyaç duyması ideolojik, spekülâtif ve öznel olmakla eleştirilen felsefe ve teoloji karşısında bilime 18. yüzyıldan itibaren hiyerarşik bir üstünlük kazandırmıştır. Modern dünya-sisteminde Fransız Devrimi'yle birlikte toplumsal ve politik değişimin olağan ve kaçınılmaz bir şey olduğuna dair bir anlayış gelişmiş, toplumsal ve politik değişimi öngörmek ve denetim altına almak amacıyla 19. yüzyılda ise sosyal bilimler ortaya çıkmıştır. Sosyal bilimler, nomotetik (genel yasalar koyan) ve ideografik (tikel olanı ele alan) olarak adlandırılan birbirine karşıt epistemolojiler geliştiren doğa bilimleri ve beşeri bilimler (humanities) arasında üçüncü bir bilgi alanı olarak ortaya çıkmış ancak yeni bir epistemoloji geliştiremediği gibi nomotetik ve ideografik epistemolojiler arasında bölünmüştür (Wallerstein ve diğ., 2012; Lee ve Wallerstein, 2007; Wallerstein, 2014; 2013a; 2013b; 2005a; 2005b). Devlet, piyasa ve sivil topluma karşılık gelen siyaset bilimi, iktisat ve sosyoloji, insan davranışına ve toplumsal gerçekliğe dair zaman ve mekandan azade evrensel yasalar arayışında olan nomotetik epistemolojiyi benimserken tarih, antropoloji ve oryantalizm (şarkiyat araştırmaları) ise toplumsal gerçekliğin tikelliğine ve empatik anlamaya vurgu yapan ideografik epistemolojiyi benimsemiştir. Nomotetik ve ideografik epistemolojiler arasında bölünerek kurumsallaşan sosyal bilimler ise 19. yüzyıldan itibaren kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin yayıldığı Avrupa dışındaki dünyaca benimsenmiştir. Özellikle 1945 sonrasında Asya ve Afrika'da sömürgecilik karşıtı hareketlerin ortaya çıkması, alan araştırmalarının gelişmesi ve 1960'lardan itibaren Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da yeni toplumsal hareketlerin ivme kazanmasıyla birlikte nomotetik ve ideografik epistemolojiler arasında bölünerek kurumsallaşan sosyal bilimler, ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak modern dünya-sisteminde, Batı uygarlığına diğer uygarlıklar karşısında üstünlük atfeden, evrensel ve

mutlak bir bilgi ve hakikat anlayışına dayanan, kaçınılmaz ve doğrusal bir ilerleme anlayışını savunan pozitivist yönelimli Avrupamerkezci egemen sosyal bilim paradigmasının büyük oranda geçerliliğini sürdürmesi sosyal bilimlerin birbirleri karşısında hiyerarşik olarak konumlanmasına, birbirleri arasına neredeyse aşılmaz duvarlar örmesine, toplumsal gerçekliğin yalnızca bir parçasıyla iştiğal etmesine, politik ilişkilere karşılık gelen “devlet”, ekonomik ilişkilere karşılık gelen “piyasa” ve toplumsal/kültürel ilişkilere karşılık gelen “sivil toplum”u birbirinden bağımsız üç farklı toplumsal eylem alanı ve analiz birimi olarak ele almasına ve radikal sosyal değişimi göz ardı etmesine neden olmuştur.

Aralarında ortakyaşamsal bir ilişki bulunan milliyetçilik, ırkçılık, cinsiyetçilik, ataerki, heteronormativite ve militarizm modern dünya-sistemine ideolojik dayanak oluşturmaktadır. Örneğin, Avrupalı halkların 15. yüzyıldan itibaren keşfetmeye başladıkları Yeni Dünya’yı sömürgeleştirmelerine, Yeni Dünya’da karşılaştıkları yerli halkları köleleştirmelerine ve katletmelerine dayanak oluşturan ırkçılık⁹, bugün biyolojik/genetik göstergelerden daha ziyade kültürel göstergeler üzerinden işleyerek insanlar arasındaki hiyerarşik bölünmeyi meşrulaştırmayı sürdürmektedir. Bir toplumsal mühendislik formu olan ırkçılıktan (Bauman, 1997) bağımsız olmayan ve “eşitsizlik ve sömürü ilişkileri ne olursa olsun... daima derin ve yatay yoldaşlık olarak” tasarlanan hayali bir cemaat olan ulus (Anderson, 2011: 22) üzerine inşa edilen “milliyetçiliğin en temel teması, devlet içindeki insanların toplumsal durumları ve çıkarları ne kadar farklı olursa olsun ortak (çoğu zaman mitik) bir soydaşlık ve/veya atfedilmiş bir sadakat temelinde duygusal bir birlik oluşturduklarıdır (ya da oluşturmaları gerektiğidir)... [bu nedenle] milliyetçilik genellikle –devlet sistemini meşrulaştıran temel öge olarak- modern dünya-sisteminin istikrarını bozmaktan çok pekiştiren bir güç olmuştur” (Hopkins ve Wallerstein, 2000: 16-17).

17. ve 18. yüzyıldan itibaren modern-dünya sistemi, normal¹⁰ ve anormal arasında ikili ayrımlar yaparak anormal olanı kuşatan, damgalayan, denetleyen, gözetleyen, iyileştiren ve disipline eden; insan bedenini kuşatan ve üretken güçlerini artırmakla birlikte onu pozitif iktidarın bilgi nesnesi haline getirip tabi kılan (Foucault, 2013) yeni bir iktidar teknolojisinin ortaya çıkışına tanıklık etmiştir. Yaşamı kuşatan ve merkezine alan, hem üretken ve itaatkâr bedenler imal etmeyi hem de nüfusu denetim altına almayı

⁹ Sömürgeciliğin, “baruta olduğu kadar ırkçılığa da ihtiyacı vardı” (Galeano, 2004: 48).

¹⁰Normal olan yalnızca bir kurgudan ibarettir.Kaldı ki, “dünyayı yıkımın eşiğine getirenler sözüm ona normal olanlardır” (Tarkovsky, 1983).

amaçlayan iktidar teknolojisindeki bu dönüşümü Foucault, “biyo-iktidar” olarak kavramsallaştırmaktadır. Biyo-iktidarın “insan bedeninin anatomo-politikası” olarak adlandırılan biçimi, insan bedeninin disipline edilmesini, yeteneklerinin artırılmasını, yararlılığı ve üretkenliğiyle itaatkârlığının birbirine koşut gelişmesini, “etkili ve ekonomik denetim sistemleriyle” bütünleşmesini ifade ederken “nüfusun biyo-politikası” olarak adlandırılan diğer biçimi ise, üreme, doğum, ölüm, sağlık düzeyi, yaşam süresi gibi biyolojik süreçlerin dayanağını oluşturan bedenin merkeze konulmasını ve nüfusun denetim altına alınmasını ifade etmektedir. Modern dünya-sistemi, “bedenlerin denetimli bir biçimde üretim aygıtına sokulması ve nüfus olaylarının ekonomik süreçlere göre ayarlanmasıyla güvence altına alınmıştır.” Bu nedenle biyo-iktidar, modern dünya-sisteminin vazgeçilmez bir unsurudur (Foucault, 2016b: 99-100).

“Tarihte ilk kez, mevcut yaşam biçimimiz[in], yalnızca ırkçılığın artmasının ve kültürel geriliğin yayılmasının, savaşa sürüklenmenin ya da çalışma kamplarına yığılmanın değil, aynı zamanda dünya üzerinden yok olmanın da hegemonyası altında” (Eagleton, 2011: 8) olduğu modern dünya-sistemi, doğa-kültür, birey-toplum, beden-zihin, ilkel-modern, normal-anormal, ezen-ezilen, mikro-makro vb. gibi ikili karşıtlıklar üzerine kuruludur ve Ollman (2011)’in deyişiyle varoluşun parçalanmışlığı ve toplumsallaşmanın parçalı ve tek yönlü niteliğinden ötürü insanların toplumsal sınıf, sınıf mücadelesi, yabancılaştırma vb. gibi örüntüleri gözden kaçırmalarına da neden olmaktadır.

Refah devletinin 1970’lerdeki krizinden (Bkz. Rosanvallon, 2004) sonra gündeme gelen, ABD’de Ronald Reagan’ın İngiltere’de Margaret Thatcher’in öncülüğünü yaptığı, Türkiye’de ise Turgut Özal ile uygulamaya konulan ve tüm dünyaya başka bir alternatifin olmadığını dayatmayı sürdüren neo-liberal dönüşüme (Bkz. Harvey, 2015) tanık olan modern dünya-sistemi, Wallerstein (2012; 2013a)’in deyişiyle bugün yapısal bir krizin içerisinde bulunmaktadır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Modern dünya-sisteminde, hem devletlerarası sistemin parçası olan modern ulus devletler arasında hem de modern ulus devletlerin sınırları içerisine sıkışan toplumsal sınıflar arasında derin eşitsizlikler ve çelişkiler yaratılmıştır. Baskı karşıtı sosyal hizmet açısından ele alındığında bu durum, “sermaye birikimi”nden (Amin, 2005) ve üretim, bölüşüm ve mübadele ilişkilerinin eşitsiz gelişiminden kaynaklanmaktadır.

Refah devletinin 1970’lerdeki krizinden sonra gündeme gelmesine rağmen modern dünya-sisteminin işleyiş ilkelerinden biri olan, uygarlaştırma misyonu ve ortodoks sosyal

hizmetin kutsiyet affettiği insan hakları ve demokrasi söylemiyle meşrulaştırılan küreselleşme olgusunu baskı karşıtı sosyal hizmet açısından ele aldığımızda, bu olgunun kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin Batı Avrupa'da ortaya çıktığı 16. yüzyıldan beri varolan ve "ataerkillik gibi makro yapılar ve eşitsizlikler"den (Atasü-Topçuoğlu ve Akbaş, 2009: 523) bağımsız olmayan kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin dünyanın geri kalanına yayılmasını ifade eden bir olgu olduğu anlaşılacaktır. Bu bağlamda, küreselleşme olgusunu 1980'ler ve özellikle 1990'lı yıllardan sonra gündeme gelen bir olgu olarak ele almanın modern dünya-sisteminin ortaya çıkışını ve dünyanın geri kalanına yayılmasını kavramaktan uzak, eksik bir yaklaşımı ifade edeceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Dünyayı her geçen gün biraz daha yıkımın eşiğine getiren ve insanlığın gelecekte yaşama olasılığını giderek azaltan modern dünya-sistemi, üretim, bölüşüm ve mübadele ilişkilerinin eşitsiz gelişimine dayanan merkez, yarı çevre ve çevre bölgeler yaratmıştır. Baskı karşıtı sosyal hizmet açısından ele alındığında modern dünya-sisteminde artı değer sömürüsü yalnızca emekten sermayeye doğru değil aynı zamanda bağımlı ve az gelişmiş olarak tanımlanan üçüncü dünya ülkelerinin yer aldığı çevre bölgelerden sermayenin yoğunlaştığı ve gelişmiş ülkelerin yer aldığı merkez bölgelere doğru olmaktadır. Modern dünya-sisteminde merkez bölgelerde yer alan ülkelerin refah ve zenginliğini yaratan üçüncü dünya ülkelerinin bağımlı ve az gelişmiş olmasını açıklayan da bu durumdur.

Baskı karşıtı sosyal hizmet açısından değerlendirildiğinde modern dünya-sistemine ideolojik dayanak oluşturan, hem kapitalist üretim biçimi ve ilişkileriyle hem de kendi aralarında ortakyaşamsal bir ilişki bulunan milliyetçilik, ırkçılık, cinsiyetçilik, ataerki, heteronormativite ve militarizm insanlar ve modern ulus devletler arasındaki baskı, tahakküm, ayrımcılık ve sömürü ilişkileri ile savaşı meşrulaştırmak ve yeniden üretmekle birlikte ezilen ve sömürülenlerin kolektif toplumsal ve politik eylemler/sistem karşıtı hareketler geliştirmesini de güçleştirmektedir. Özellikle ırkçılık ve milliyetçilik, modern dünya-sistemine ideolojik dayanak oluşturmakla birlikte toplumsal sınıfların varlığını ve sınıf mücadelesini gizlemekte ve belirsizleştirmektedir. Oysa baskı karşıtı sosyal hizmet açısından bakıldığında tarihin akışını belirleyen, tarihe yön veren ve tarihin dinamiğini açıklayan şey sınıf mücadelesidir (Marx ve Engels, 2015; Ollman, 2015; Wood, 2011). Tarihsel bir süreç olarak çatışmaya dâhil ettiği ilişkisel sınıfları sürekli ve yeniden biçimlendiren sınıf mücadelesinden, "üretici güçlerin gelişmesi ve örgütlenmesi üzerindeki, dolayısıyla üretim araçlarının ve geçim araçlarının yönlendirilmesinin

denetimi üzerindeki, dolayısıyla bu denetimi olgusal biçimde etkileyen toplumsal ilişkiler üzerindeki mücadele” (Arrighi, Hopkins ve Wallerstein, 2004: 69) anlaşılmalıdır. İktidarın olduğu her yerde direniş de vardır (Foucault, 2016b). Tıpkı ezilenler ve sömürülenler var oldukça direnişin var olacağı gibi kapitalist üretim biçimi ve ilişkileriyle karakterize olan modern dünya-sistemi var oldukça sınıf mücadelesi de var olacaktır.

Mutlak ve ebedi bir sistem olmayan, diğer bütün tarihsel sistemler gibi bir başlangıcı, belli bir yaşam döngüsü ve sonu olan modern dünya-sisteminde toplumsal ilişkilerin neredeyse tamamı hiyerarşik ilişkiler üzerine inşa edilmiştir. Baskı karşıtı sosyal hizmet açısından ele alındığında Galeano (2009)’nun deyişiyle hiyerarşik ilişkilerin aksine yatay ilişkilerle karakterize olan gerçek insan ilişkilerinde hayırseverliğin yerine dayanışma söz konusudur, ne sınırlar ne de sınıflar vardır.

Sosyal sorunlara karşı piyasa merkezli çözümler üretilmesi, kamunun sosyal hizmetlerin sunumunu özel sektöre ve sivil topluma devretmesi, sosyal hizmetlerin alınıp satılabilen bir meta olarak görülmesi ve işletme mantığıyla sunulması, sosyal hizmet alanlarındaki neo-liberal dönüşüme ideolojik dayanak oluşturan ve toplumsal sınıflar arasındaki çelişkileri görünmez kılan yönetselliğin (managerialism) gündeme gelmesiyle ilişkilidir (Akbaş, 2010). Sosyal hizmet uygulamasında yönetselliğin artan egemenliği, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerinden uzaklaşılmasını, performans değerlendirmesine dayanan vaka yönetimi yaklaşımlarını, özel sektörün artan kullanımını, artan bürokrasi ve iş yükünü (Ferguson ve Lavalette, 2005), sosyal hizmetlerin bir hak olmaktan çıkmasını, müracaatçıların (hizmet alanların) müşteri olarak görülmesini vb. beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan baskı karşıtı sosyal hizmet açısından sosyal hizmet uzmanları ve müracaatçılar, hiyerarşik, korumacı ve hegemonik olmayan diyalojik ve özgürleştirici bir ilişki ve eylem bağlamında sosyal hizmetlerin neo-liberal dönüşümüne karşı ortak bir direniş geliştirmelidir.

Bütünü ifade eden (Hegel, 2011), iktidar ilişkilerinden bağımsız olmayan ve “toplumsal olarak inşa edilen” gerçekliğin (Berger ve Luckmann, 2008) karmaşık ve belirsiz olmasının yanı sıra sürekli değiştiğini de göz önünde bulundurduğumuzda nomotetik ve ideografik epistemolojiler arasında bölünen sosyal bilimler arasındaki yapay ayrımı kabul etmemesi ve bütünsel bir tarihsel sosyal bilim anlayışını savunması gereken ve bu anlayış açısından imkânlar barındıran baskı karşıtı sosyal hizmet açısından en anlamlı toplumsal eylem alanı ve analiz birimini, devlet, piyasa ve sivil toplum arasındaki kategorik ayırmadan ziyade Wallerstein (2013a: 267)’in de vurguladığı gibi (modern)

“dünya-sistemi” oluşturmaktadır. Bu nedenle modern dünya-sistemi açısından ele alınmayan hiçbir sosyal sorunu doğru analiz etmek ve değerlendirmek mümkün değildir.

Radikal sosyal değişime olanak tanımayan, mevcut düzene meşruiyet kazandıran, evrensel ve mutlak bir bilgi ve hakikat varsayımına dayanan, bilimsel bilgiye felsefe, mitoloji, sözlü gelenekler vb. gibi diğer bilgi biçimleri karşısında hiyerarşik bir üstünlük atfedilen, öznellik ve bağlamı göz ardı eden ve modern dünya-sisteminin bilgi yapıları, özellikle sosyal bilimler üzerinde hâlâ baskın olan pozitivist metodolojiden ziyade baskı karşıtı sosyal hizmet, toplumsal ve kültürel göstergeleri açıklamaktan ziyade yorumlamaya ve anlamaya çalışan, farklılık, öznellik ve bağlamı göz önünde bulunduran hermeneutik, göstergebilim ve fenomenoloji ile sosyal sorunların bireyselleştirilmesine karşı çıkan, toplumsal sınıfları, yapısal faktörleri ve radikal sosyal değişimi göz ardı etmeyen eleştirel sosyal biliminin imkânlarından faydalanmalıdır.

Baskı karşıtı sosyal hizmet bağlamında sosyal hizmet uzmanları, “ırk”, etnisite, toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim vb. gibi toplumsal ayrımların ve modern dünya-sistemine ideolojik dayanak oluşturan ırkçılık, milliyetçilik, cinsiyetçilik vb. yapısal eşitsizliklerin, ezilen ve sömürülenlerin ayrışmasına, bölünmesine, birbirleriyle karşı karşıya gelmesine neden olduğunu ve kolektif toplumsal ve politik eylemler gerçekleştirilmesine engel oluşturduğunu göz önünde bulundurarak feminist, sosyalist, anarşist, anti-kapitalist, LGBTİ öznelerin yer aldığı, nükleer karşıtı, çevreci vb. (yeni) toplumsal hareketlerin içerisinde yer almalı ve her türlü baskı, sömürü ve ayrımcılığın olmadığı başka bir dünya için ezilen ve sömürülenlerle birlikte ortak bir direniş ve mücadele inşa etmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, E. (2014). Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler. Ankara: SABEV Yayınları.
- Akbaş, E. (2010). Berlin’de yaşayan Türk toplumu arasındaki dayanışma ilişkileri ve sosyal hizmetlerin sivil oluşumu. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Akbaş, E. (2003). Kültürel sembolleri yorumsamacı bir bakış açısıyla okuma ve sosyal hizmet ilişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(1), 20-24.
- Amin, S. (2005). Küreselleşmecilik mi? Yoksa küresel-ölçekli apartheid mi? İçinde I. Wallerstein (Ed.), *Modern-küresel sistem* (s. 13-50). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Anderson, B. (2011). *Hayali cemaatler*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Aristoteles (2014). Politika. Çev. Mete Tunçay, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Arrighi, G., Hopkins, T. K. ve Wallerstein, I. (2004). Sistem karşıtı hareketler. İstanbul: Metis Yayınları.
- Atasü-Topçuoğlu, R. ve Akbaş, E. (2009). Sosyal dışlanma kavramı, küreselleşme ve yeni yönetim içinde topluma nasıl bir bakış önerir? Sosyal hizmetlerin yeniden yapılanma paradigmasına eleştirel bir bakış. İçinde G. Polat Uluocak ve A. İçağasıoğlu Çoban (Yay. Haz.), Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet (521-527). Ankara: Haberal Eğitim Vakfı.
- Baines, D. (2011a). An overview of anti-oppressive social work practice: Neoliberalism, inequality, and change. In D. Baines (Ed.), Doing anti-oppressive practice(pp. 1-24). Fernwood Publishing.
- Baines, D. (2011b). An overview of anti-oppressive practice: Roots, theory, tensions. In D. Baines (Ed.), Doing anti-oppressive practice(pp. 25-47). Fernwood Publishing.
- Bakhtin, M. (1986). Speech genres and other late essays. Trans. Vern W. McGee, University of Texas Press.
- Bakhtin, M. (2001). Karnavaldan romana: Edebiyat teorisinden dil felsefesine seçme yazılar. Çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Barclay, H. (2014). Efendisiz halklar: Bir anarşi antropolojisi. İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bauman, Z. (1997). Modernite ve holocaust. İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Berger, P. L. ve Luckmann, T. (2008). Gerçekliğin sosyal inşası. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Brecht, B. (1980). Halkın ekmeği. Çev. A. Kadir ve A. Bezirci. İstanbul: Yazko.
- Cornell, R. W. (2016). Toplumsal cinsiyet ve iktidar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dalrymple, J. ve Burke, B. (2006). Anti-oppressive social work practice: Social care and the law (2nd Edition). Open University Press.
- Dominelli, L. (2015). Baskı karşıtı uygulama: Yirmi birinci yüzyılın zorlukları. İçinde R. Adams, L. Dominelli ve M. Payne (Ed.), Sosyal hizmet: Temel alanlar ve eleştirel tartışmalar (s. 83-99). Ankara: Nika Yayınevi.
- Dominelli, L. (2002). Anti-oppressive social work theory and practice. Palgrave Macmillan.
- Eagleton, T. (2011). Why Marx was right. Yale University Press.
- Eriksen, T. H. (2004). Etnisite ve milliyetçilik: Antropolojik bir bakış. İstanbul: Avesta Yayınları.
- Fanon, F. (2014). Yeryüzünün lanetlileri. İstanbul: Versus Kitap.

- Ferguson, I. ve Lavalette, M. (2005). 'Another world is possible': Social work and the struggle for social justice. In I. Ferguson, M. Lavalette and E. Whitmore (Eds.), Globalisation, global justice and social work (pp. 204-221). Routledge.
- Ferguson, I. (2008). Reclaiming social work: Challenging neo-liberalism and promoting social justice. Sage Publication.
- Ferguson, I. (2009). 'Another world is possible!': Reclaiming the radical tradition. In V. Leskošek (Ed.), Theories and methods of social work, exploring different perspectives (pp. 81-98). Ljubljana: University of Ljubljana.
- Foucault, M. (2016a). Entelektüelin siyasi işlevi (Seçme yazılar 1). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2016b). Cinselliğin tarihi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2013). Hapishanenin doğuşu. Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2011). Özne ve iktidar (Seçme yazılar 2). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (1988). Technologies of the self. In L. H. Martin, H. Gutman and P. H. Hutton (Eds.), Technologies of the self: A seminar with Foucault (p. 16-49). The University of Massachusetts Press.
- Freire, P. (2008). Ezilenlerin pedagojisi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Galeano, E. (2009). Eduardo Galeano ile 28/05/2009 tarihinde yapılan söyleşi. (22/10/2016), <http://www.democracynow.org/2009/5/28/eduardo>.
- Galeano, E. (2004). Tepetaklak: Tersine dünya okulu. İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- Habermas, J. (1997). Modernity: An unfinished project. In M. P. D' Entrevés and S. Benhabib (Eds.), Habermas and the unfinished project of modernity (pp. 38-55). Cambridge: The MIT Press.
- Harris, J. (2005). Globalisation, neo-liberal managerialism and UK social work. In I. Ferguson, M. Lavalette and E. Whitmore (Eds.), Globalisation, global justice and social work (pp. 80-93). Routledge.
- Harvey, D. (2015). Neoliberalizmin kısa tarihi. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hegel, G. W. F. (2011). Tinin görüngübilimi. Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi.
- Hollinger, R. (2005). Postmodernizm ve sosyal bilimler. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Hopkins, T. K. ve Wallerstein, I. (2000). Dünya-sistemi: Bir kriz var mı. İçinde T. K. Hopkins ve diğ., Geçiş çağı: Dünya sisteminin yörüngesi 1945-1990 (s. 9-21). İstanbul: Avesta Yayınları.
- İbni Haldun (1977). Mukaddime (Cilt I). Çev. Turan Dursun, Ankara: Onur Yayınları.

- Lee, R. E. ve Wallerstein, I. (Ed.) (2007). İki kültürü aşmak. İstanbul: Metis Yayınları.
- Martin, W. G. (Ed.). (2008). Toplumsal hareketler: 1750-2005. İstanbul: Versus Kitap.
- Marx, K. ve Engels, F. (2015). Komünist manifesto ve hakkında yazılar. İstanbul: Yordam Kitap.
- Marx, K. (2015). Kapital (Cilt I). İstanbul: Yordam Kitap.
- Marx, K. ve Engels, F. (2013). Alman ideolojisi. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Marx, K. (1979). Ekonomi politiğin eleştirisine katkı. Ankara: Sol Yayınları.
- Miles, R. (2000). Irkçılık. İstanbul: Sarmal Yayıncılık.
- Miles, R. ve Brown, M. (2003). Racism (2nd Edition). Routledge.
- Mishra, R. (1999). Globalization and the welfare state. Edward Elgar Publishing.
- Ollman, B. (2015). Marksizme sıradışı bir giriş. İstanbul: Yordam Kitap.
- Ollman, B. (2011). Diyalektiğin dansı: Marx'ın yönteminde adımlar. İstanbul: Yordam Kitap.
- Orwell, G. (2015). Hayvan çiftliği. İstanbul: Can Yayınları.
- Rosanvallon, P. (2004). Refah devletinin krizi. Ankara: Dost Kitabevi.
- Tarkovsky, A. (Yönetmen). (1983). Nostalgia [Film]. Soviet Union-Italy: Opera Film Produzione.
- Tuncay, T. ve İl, S. (2006). Sosyal hizmette baskı karşıtı uygulama: Sosyal adalet paradigması temelinde bir özgürleştirme pratiği. Toplum ve Sosyal Hizmet. 17 (2), 59-71.
- Wallerstein, I. (2014). Dünya sistemleri analizi: Bir giriş. İstanbul: BGST Yayınları.
- Wallerstein, I. (2013a). Sosyal bilimleri düşünmemek. İstanbul: BGST Yayınları.
- Wallerstein, I. (2013b). Bilginin belirsizlikleri. İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Wallerstein, I. (2012). Bildiğimiz dünyanın sonu. İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallerstein, I. (2007). Avrupa evrenselciliği: İktidarın retoriği. İstanbul: Aram Yayınları.
- Wallerstein, I. (2005a). Ütopistik ya da 21. yüzyılın tarihsel seçimleri. İstanbul: Aram Yayınları.
- Wallerstein, I. (2005b). Yeni bir sosyal bilim için. İstanbul: Aram Yayınları.
- Wallerstein, I. (1992). Tarihsel kapitalizm. İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallerstein, I. ve diğ. (2012). Sosyal bilimleri açın: Sosyal bilimlerin yeniden yapılandırılması üzerine rapor. İstanbul: Metis Yayınları.
- Wood, E. M. (2011). Sınıftan kaçış. İstanbul: Yordam Kitap.
- Wright, E. O. (Ed.). (2014). Sınıf analizine yaklaşımlar. İstanbul: NotaBene Yayınları

TOPLUM VE SOSYAL HİZMET DERGİSİ YAZIM KURALLARI

Genel Kurallar

- Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisinde, sosyal hizmet alanındaki bilimsel çalışmalar Türkçe ya da bir yabancı dilde yayınlanır.
- Dergide derleme makaleler, araştırma makaleleri, bildiriler, yayın değerlendirme ve tartışma yazıları, editöre mektuplar, örnek olaylar yer alır.
- Dergiye gönderilen yazılar yayınlanmasa bile iade edilmez.
- Dergide yayınlanan yazılarda ifade edilen görüşler yazarlarına aittir.
- Bu dergide TUBA ve TÜBİTAK'ın yayın etiğine uygun yazılar yayınlanır. Yazım ve Sunum Kuralları
- Metin, içinde şekiller ve çizelgeler varsa 20, yoksa 15 sayfayı geçmemelidir.
- Metin, kenarlardan yeterli boşluk (soldan 3,5, sağdan 3, üstten ve alttan 3'er cm.) bırakılarak, A4 boyutunda beyaz kağıdın tek yüzüne 1.5 aralıkla bilgisayarla Arial 11 punto kullanılarak yazılmalıdır.
- Metin blok (sağa sola dayalı), satırbaşı verilmeden ve paragraflar arasında satır boşluğu bırakmadan, otomatik olarak, altı nokta boşluk bırakılarak hazırlanmalıdır.
- Metin biri isimli diğer üçü isimsiz olmak üzere dört kopya halinde gönderilmelidir. Ayrıca, değişik adla alınan iki kopyası ile birlikte CD'ye kaydedilerek de verilmelidir. CD'nin üzerine, kullanılan bilgisayar programı ve sürüm numarası yazılmalıdır. Metin, hakem kurulunun bir değişiklik önerisiyle kabul edilmişse en son durumu içeren CD ile birlikte tekrar teslim edilir. Metin, PC ile yazılmalı, Microsoft Word'un asgari Ofis 2003 sürümü tercih edilmelidir
- Yazımın bölümleri şu sıraya uygun olmalıdır: Sola dayalı, altalta, Türkçe ve yabancı dilde başlık, yazar adı ve soyadı, yazarın, varsa unvanı ve çalıştığı kurum, Türkçe özet, anahtar sözcükler, yabancı dilde özet, yabancı dilde anahtar sözcükler, metin ve kaynakça (yararlanılan kaynaklar).
- Çizelge içermeyen bütün görüntüler (fotoğraf, çizim, harita vs.) şekil olarak adlandırılmalıdır. Bütün çizelgeler ve şekiller, ayrı ayrı, Çizelge: 1 ya da Şekil: 1, düzeni içinde sıralandırılmalıdır.
- Çizimler bilgisayardan çıkarılmadı ise beyaz aydınlatıcı kağıt üzerinde çini mürekkebi ile çizilmelidir. Fotokopiler kesinlikle kabul edilmez. Fotoğraflar siyah/beyaz, net ve parlak fotoğraf kağıdına basılmış olmalıdır. Renkli fotoğraflar ve fotokopiye çekilmiş fotoğraflar kabul edilmez. Ayrıca, her bir şeklin metin içinde gireceği yer açık bir biçimde gösterilmelidir.
- Çizelge ve şekillerin eni 14 boyu 20 cm'den büyük ya da eni 8 cm'den küçük olmamalıdır.
- Yabancı dilde yazılan özetler İngilizce, Almanca ya da Fransızca dillerinden birinde olmalıdır. Türkçe ve yabancı dildeki özetler ortalama 100'er sözcüğü geçmemelidir.
- Satır sonlarında sözcükler kesinlikle hecelerine bölünmemelidir.

Kaynakça Bağlacı ve Dipnot Düzeni Kuralları

- Kaynakça bağlacı, kaynağı metin içinde Kaynakça bağlacı, kaynağı metin içinde belirtmek için aşağıdaki örnekler çerçevesinde kullanılır:
- Tek yazarlı bir yazıdan alıntı yapılmışsa: (Korkut, 1999: 26)
- İki yazarlı bir yazıdan alıntı yapılmışsa: (Korkut ve Terim, 1999: 42)
- Üç ve daha fazla yazarı olan bir yazıdan alıntı yapılmışsa: (Korkut ve diğ., 1999: 22). Ancak atıfta bulunulan kaynağın tüm yazarları yazının kaynakça bölümünde mutlaka yer almalıdır.
- Aynı konuda birden fazla yazıdan alıntı yapılmışsa: (Korkut, 1999: 26; Korkut ve Terim, 1999: 42; Korkut ve diğ., 2000: 22)
- İçeriği genişletmek için dipnot kullanımı tavsiye edilmemektedir.
- Metinde bir açıklama yapmak gerekiyorsa ilgili yere (*) simgesi konarak, açıklama aynı sayfanın altına 10 punto Times New Roman karakteri ile yazılır.

Kaynakça Düzeni Kuralları

- Yararlanılan kaynaklar Kaynakça bölümünde yazarların soyadlarına göre abecesel düzende sıralandırılmalı ve aşağıdaki örneklere göre düzenlenmelidir:

Kitap

- Kelly, L. (1988) *SurvivingSexualViolence*, Cambridge, Polity.

Kitap Bölümü

- Fletcher, C. (1993) "An agendaforpractitionerresearch", Broad, B. ve Fletcher, C. (ed) *PractitionerSocialWorkResearch in Action*, London, WhitingandBirch.

Tek Yazarlı Makale

- Wilson, K. (1996) "ChildrenandLiterature", *British Journal of SocialWork*, 26 (1) 17-36.

İki Yazarlı Makale

- Wilson, K. ve Ridler A. (1998) "Childrenand Internet", *British Journal of SocialWork*, 28 (1) 13-35.

Üç ve Daha Fazla Yazarlı Makale

- Karen, K., Miller, A., Johnson, C., Jane, B., Ridley, A. (1998) "SocialWorkandMentalHealth", *SocialWork*, 28 (1) 13-35.